tema tjedna

TTIP U HRVATSKOJ OBAVIJEN VELOM TAJNE (II.): RAZLIČITA MIŠLJENJA O SPORAZUMU IZMEĐU SAD-A I EUROPSKE UNIJE...

PIXSELL

BRANKO BARIČEVIĆ (EUROPSKA KOMISIJA)

Velika prilika za hrvatsko gospodarstvo

Na državama članicama, pa tako i na Hrvatskoj, je da provedu vlastite stručne procjene učinka TTIP-a na svoja gospodarstva i o tome povedu javnu raspravu...

O progovaračkom procesu između SAD-a i Europske unije oko TTIP-a, problemima koji postoje i dvojbama koje treba javnosti pojasniti, razgovarali smo s Brankom Baričevićem, voditeljem Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj. Gospodinu Baričeviću smo, kao i drugim sugovornicima, postavili tri ista pitanja, na koja smo dobili slijedeće odgovore.

▾ Čemu toliki strah od TTIP-a? Je li on opravdan?

- Dopustite mi na početku da podsjetim vaše čitatelje kako je cilj Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP) uklanjanje prepreka u trgovini kada se radi o carinama, nepotrebnim propisima, ograničavanju ulaganja i slično, kako bi se olakšala kupnja i prodaja roba i usluga između EU-a i SAD-a. U otprilike tri godine i trinaest rundi pregovora o TTIP-u u nekima od 25 područja postigli smo visoku razinu usklađenosti, a u nekima se stajališta još uvijek usklađuju. Razumijemo zabrinutost dijela naših građana, no uvjeravamo ih da je Europska komisija usredotočena na sadržaj i kvalitetu. Naime, građani diljem Europe najviše se boje da će biti ugroženi visoki standardi Europske unije, posebice u području kvalitete hrane i poljoprivrednih proizvoda te radničkih prava. Komisija je više puta naglasila da Europska unija neće odstupiti od dostignutih standarda u tim područjima. Stoga su takvi strahovi neopravdani. Također, Europska komisija učinila je proces pregovaranja maksimalno transparentnim, jer je svim građanima koje to zanima omogućila internetski pristup svojim stajalištima i tekstovima. Redovito organiziramo sastanke sa zainteresiranim skupinama i sudjelujemo u javnim raspravama sa širokim krugom dionika te im argumentima dokazujemo da štitimo postojeće standarde EU-a u svim sektorima - uključujući zaštitu okoliša i javne usluge. Podsjetimo kako smo tijekom povijesti sklapali brojne trgovinske sporazume koji su donijeli dobrobit našem gospodarstvu i našim građanima. Zato građane pozivamo da se aktivno i konstruktivno uključe u proces javne rasprave i pozdravljamo svako konstruktivno propitivanje jer će nam pomoći bolje definirati naša stajališta u pregovorima.

▾ Sve se doima kao urota SAD-a protiv EU-a. Stoji li takva tvrdnja ili se i u tom slučaju sve medijski napuhava?

- Prema stajalištima dijela građana SAD-a može se činiti da je baš obrnuto. Međutim, nije ni jedno ni drugo. Naime, europske vlade, uključujući i hrvatsku, kao i zastupnici u Europskom parlamentu i Hrvatskom saboru, imaju pristup sadržaju pregovora. Radi se o zaista velikom timskom naporu, koji bi na kraju trebao rezultirati najboljim mogućim dogovorom za Europu. U posljednje vrijeme mediji u Hrvatskoj više izvještavaju o TTIP-u, što je odlično, jer će to pridonijeti javnoj raspravi, a što je ona bolja, bolje ćemo moći procijeniti rizike, ali i nove mogućnosti koje donosi Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP).

▾ Gdje je tu Hrvatska? Ima li kod nas dovoljno objašnjenja, stručnih analiza ugovora u okviru TTIP-a, razumne i objektivne rasprave, odnosno što se još treba oko toga pitanja učiniti da cijela situacija s TTIP-om bude posve jasna?

- Što se tiče objektivnih argumenata, mnogi su stručnjaci istaknuli mogućnosti koje TTIP donosi i građanima i poslodavcima diljem Europe. S naše strane, 13. svibnja objavili smo nacrt studije učinka TTIP-a na 28 država članica u kojem se zaključuje da će sva gospodarstva unutar EU-a rasti kao rezultat TTIP-a. Studija je ujedno pokazala da će pozitivni učinci TTIP-a pridonijeti rastu BDP-a od 0,5 posto godišnje u zemljama EU-a. Na svim je državama članicama, pa tako i na Hrvatskoj, da provedu i vlastite stručne procjene učinka TTIP-a na svoja gospodarstva i o tome povedu javnu raspravu. Nadamo se da ćemo s novim trgovinskim sporazumom moći stvoriti više poslovnih prilika za sve europske tvrtke i posljedično pridonijeti otvaranju novih radnih mjesta. Nedavno, točnije, 23. svibnja, u suradnji s Uredom za informiranje Europskog parlamenta u Republici Hrvatskoj, održali smo u Zagrebu konferenciju s tom temom, na kojoj su sudionici konstruktivno raspravljali o svim elementima ugovora. Konferenciji su nazočili predstavnici Vlade Republike Hrvatske, zastupnici u Hrvatskom saboru i Europskom parlamentu te predstavnici poslodavaca, sindikata i civilnog društva koji najviše propituju sporazum i koji su tom prigodom iznijeli svoje stavove i promišljanja o TTIP-u. Zaključeno je da je TTIP, s jedne strane, prilika koja pruža velike mogućnosti za unaprjeđivanje gospodarstva, pa tako i hrvatskog, no istodobno se za to treba pripremiti te povećati konkurentnost i kompetentnost za to moguće novo veliko tržište - objašnjava Branko Baričević, voditelj Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj. ■

> Bizarno je da je najglasniji protivnik TTIP-a nitko drugi nego - ljevica. Ona ne shvaća da danas, za razliku od 19. stoljeća, rad i kapital imaju zajedničke i kompatibilne interese...
>
> VUK PERIŠIĆ

MATIJA BRLOŠIĆ:

Izmjenom Pravilnika zaštitit ćemo domaće proizvođače od TTIP-a

U Hrvatskoj poljoprivrednoj komori ne vide puno dobrih strana u TTIP-u.

- Trgovinski sporazum između Amerike i Europske unije odvija se pod velom tajnosti i nitko nema puno podataka, pa čak, koliko je meni poznato, naši europarlamentarci mogu ući samo u određene prostore bez ikakvih tehničkih pomagala, čak i bez papira i olovke, odnosno samo ono što pročitaju mogu zapamtiti. Sve je vrlo tajnovito, a do nas pristižu različite informacije - kaže predsjednik HPK-a Matija Brlošić te dodaje kako se uglavnom govori o tome da će Amerika ovime puno više profitirati nego što će to biti slučaj s Europom. Slijedom toga, što je logično, puno američkih proizvoda, poljoprivrednih i prehrambenih, doći će na europsko tržište, dok će manje naših proizvoda završiti na tom tržištu. Za nas to konkretno znači da smo dosad na policama naših trgovina imali hranu iz članica Europske unije, a nakon Sporazuma, može se pretpostaviti da će nam stizati hrana iz Amerike. Pitanje je koliko će se naš seljak uspjeti svemu tome othrvati. Hoće li još uvijek biti proizvođač koji će moći puniti police trgovina? - upozorava Brlošić te ističe kako u HPK neće sjediti prekriženih ruku.

- Na nama je da zaštitimo naše ljude i osiguramo dio tih polica za domaću proizvodnju. Zasigurno ja da ćemo ići na izmjene Pravilnika o nepoštenoj trgovačkoj praksi gdje će se sve morati usuglasiti i napisati. Zatražit ćemo da na policama trgovina mora biti određeni postotak domaćih poljoprivrednih proizvoda. Sve su države na takav način zaštitile svoje proizvođače - kaže Brlošić.**(M.M.)**

DAVOR PUKLAVEC/PIXSELL

DAVOR ŠKRLEC:

Vlada mora naručiti vlastitu studiju utjecaja TTIP-a na gospodarstvo

- Strah oko toga što nam donosi kad bude potpisan TTIP sporazum je opravdan zbog toga što je prijedlog sporazuma takav da utječe na zakonsku regulativu, a upravo je područje regulatorne suradnje ono o čemu Vlada treba povesti računa, kako bi javnost znala sve činjenice. Drugim riječima, zbog potencijalno velikog utjecaja TTIP-a na unutarnje tržište EU-a koji, osim ekonomskog ima i politički značaj, važno je da postupak pregovora bude transparentan i u skladu s interesima građana. Zato Vlada RH mora objasniti javnosti tko sudjeluje u pregovorima, mora naručiti novu, vlastitu studiju utjecaja TTIP-a na hrvatsko gospodarstvo u čijoj će izradi biti uključeni neovisna struka i građani, umjesto da se u obzir uzima studija kakvu su izradili PricewaterhouseCoopers i Centar za međunarodni razvoj (CMZ) iz Zagreba. Važno je naglasiti kako EU pregovara sa SAD-om kao partnerom koji je jednak po snazi, možda i jači, bez obzira na to što nas Europska komisija uvjerava da smo ravnopravni, a kad je netko u pregovorima jači to onda može izazvati probleme. Kao dobar primjer Sporazuma, istaknuo bih Sveobuhvatni ekonomski i trgovinski sporazumu između Kanade i EU-a (CETA), koji dobro funkcionira, jer su Kanađani inače vezani uz Europu, bez obzira na odnose sa SAD-om. I hrvatski poduzetnici u Kanadi imaju od CETA-e koristi, no zanimljivo je ispitati što o TTIP-u misle američki Hrvati, tomošnji poduzetnici. Kad je riječ o TTIP-u, problem je i zaštita okoliša, kao i GMO, premda se ništa neće dogoditi drugi dan nakon što i RH kao članica EU-a potpише Sporazum, ali problemi bi mogli nastati kasnije - upozorava Davor Škrlec, eurozastupnik.**(D.J.)**

HRVOJE RADOVANOVIĆ (ZELENA AKCIJA)

OPASNO JE ŠTO IZOSTAJE STRUČNA RASPRAVA

▾ Čemu toliki strah od TTIP-a? Je li on opravdan ili nije?

- Kada govorimo o TTIP-u, i sličnim ugovorima poput onog s Kanadom (CETA), bitno je istaknuti kako se ne radi o klasičnim trgovinskim sporazumima čiji je glavni cilj uklanjanje carina između trgovinskih partnera. Budući da su carine između EU-a i SAD-a već sada u prosjeku vrlo niske, glavni cilj TTIP-a je uklanjanje tzv. regulatornih prepreka trgovini, odnosno ujednačavanje regulacije u čitavom nizu sektora. Upravo se u tome krije glavna opasnost ovog sporazuma, jer bi njegovo potpisivanje moglo rezultirati srozavanjem dostignute razine radničkih prava, standarda zaštite okoliša i potrošača, sigurnosti hrane, zaštite privatnih podataka itd. Naime, iskustva s dosadašnjim trgovinskim sporazumima pokazuju kako se u slučaju harmonizacije zakonodavstva uglavnom ne prilagođava onoj strani na kojoj su standardi viši već se traži nekakav najmanji zajednički nazivnik. Osim toga, treba naglasiti da TTIP neće negativno utjecati samo na postojeće standarde i zakonodavstvo nego su u njega ugrađeni i mehanizmi koji će znatno otežavati donošenje progresivnijeg zakonodavstva u budućnosti. To se prvenstveno odnosi na ISDS/ICS mehanizam koji stranim investitorima omogućava da tuže države u slučaju poteza koji mogu naštetiti njihovim investicijama i očekivanim profitima, te na regulatornu suradnju koja omogućava direktno uključivanje korporativnih lobista u najranije faze donošenja novih zakona. Ukratko, TTIP prijeti dodatnom koncentracijom moći u rukama multinacionalnih korporacija te znatnim otežavanjem reguliranja u javnom interesu.

▾ Sve se doima kao urota SAD-a protiv EU-a. Stoji li takva tvrdnja ili se i u tom slučaju sve medijski napuhava?

- U europskim se medijima često ističe kako će TTIP imati štetne posljedice za građane EU-a jer su naši standardi na području zaštite radničkih prava, regulacije kemikalija, pesticida, GMO-a, kao i sigurnosti hrane općenito u pravilu znatno viši nego s američke strane. Dovoljno je npr. navesti da je s američke strane regulirana upotreba samo 11 kemikalija u kozmetičkim proizvodima, dok je u EU-u taj broj veći od 1300. No, to ne znači da ne postoje i standardi koji su viši s američke strane te koji bi isto tako mogli biti sniženi na štetu američkih građana. To se npr. odnosi na strožu regulaciju financijskog sektora, ispušnih plinova iz automobila, toksičnih kemikalija u igračkama te emisija žive iz termoelektrana na ugljen. Osim toga, ekonomske analize predviđaju da bi u slučaju potpisivanja sporazuma u EU-u i SAD-u zajedno moglo doći do gubitka oko milijun radnih mjesta. Na TTIP zbog toga ne treba gledati kao na borbu između Europe i Amerike nego borbu između krupnog kapitala i ostatka društva.

▾ Gdje je tu Hrvatska? Ima li kod nas dostatno objašnjenja, stručnih analiza TTIP ugovora, razumne i objektivne rasprave, odnosno što se još treba o tom pitanju učiniti da cijela situacija s TTIP-om bude posve jasna?

- U Hrvatskoj se rasprava o TTIP-u još uvijek vodi na sramotno niskoj razini. Osim nekoliko manjih stranaka, među hrvatskom političkom i gospodarskom elitom prevladava stav kako će TTIP biti neutralan do blago pozitivan za Hrvatsku. Taj je stav javno izražen prije nego što su provedene bilo kakve stručne analize koje bi ga poduprle. Kada se napokon odlučilo napraviti studiju učinaka na RH, njezina izrada povjerena je organizacijama i pojedincima koji su se već istaknuli lobiranjem u korist krupnog kapitala, čime je povjerenje u objektivnost i nepristranost studije ozbiljno narušeno. Sama studija predviđa vrlo skromnu ekonomsku dobit (godišnji rast BDP-a od 0.02 % tijekom prve četiri godine u slučaju srednje optimističnog scenarija), dok istovremeno ignorira najveće opasnosti koje TTIP donosi. Stječe se dojam kako je svrha studije bila potvrditi prethodno formirani stav, te kako vlast u RH nije zainteresirana za nepristrano sagledavanje svih aspekata ovog sporazuma. U takvoj situaciji jedino što preostaje je informiranje i mobiliziranje svih onih društvenih aktera (radnici, seljaci, lokalne zajednice...) kojima bi TTIP mogao nanijeti štetu - mišljenje je Hrvoje Radovanović iz Zelene akcije.**(D.J.)** ■

ANTE BABIĆ (MAKROEKONOMIST)

PIXSELL

S VIŠE IZVOZA DIZAT ĆE SE I CIJENE RADA

Prema analizi utjecaja Partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a na Hrvatsku, koju je Ministarstvo vanjskih poslova naručilo od međunarodne konzultantske tvrtke PricewaterhouseCoopers i Centra za međunarodni razvoj (CMZ) iz Zagreba, u slučaju da se ukinu samo carine, rast BDP-a iznosio bi 0,01 posto.

Ako uz carine smanje i necarinske prepreke za 10 posto, rast bi dosegnuo 0,02 posto, dok bi ukidanje i carina i necarinskih prepreka dovelo do izravnog povećanja BDP-a od 0,11 posto. Makroekonomist Ante Babić iz CMZ-a objasnio je učinke na Hrvatsku.

1. IZVOZ SIROVA, VINA, RIBLJIH PROIZVODA

- S promijenjenim carinskim i necarinskim mjerama u mliječnom sektoru otvaraju se mogućnosti i za mliječnu industriju sa svojim prerađevinama, vrhunskim fermentiranim proizvodima i sirovima. Kontinuirano raste izvoz vina na tržište SAD-a gdje se već godinama ulaže znatna sredstva u promidžbu pa bi te napore trebalo još zajednički ojačati. Riba i riblje prerađevine, naročito proizvodi akvakulture, te proizvodi prehrambene industrije koji su godinama prisutni na tržištu SAD-a imat će bitno povoljnije uvjete pristupa na tržište SAD-a te time i šanse rasta veće od prosječnih.

2. PRILIKA FARMACIJI, TEKSTILCIMA...

- Doći će do uklađivanja nazivlja, utvrđivanja rizika (poput zapaljivosti proizvoda), sigurnosti za potrošače (poput korištenja dopustivih i nedopustivih kemikalija te označavanja), načina proizvodnje i suradnje regulatornih tijela. Najznačajnije promjene bit će kod tekstila, kemikalija i pesticida, farmaceutske industrije, kozmetičke industrije, industrije medicinskih pomagala, vozila te strojogradnje i inženjerstva. To će dovesti do smanjivanja nepotrebnih dupliciranja postupaka prilikom puštanja proizvoda na europsko, odnosno američko tržište, tako da se za proizvođače u svim tim područjima očekuje olakšanje poslovanja u SAD-u.

3. GLAVNI ADUT LNG TERMINAL NA KRKU

- Tehnologija proizvodnje energije i instalirani kapaciteti proizvodnje energije u Hrvatskoj i dalje će koristiti uvozni ugljen, pa tako i američki. Mogućnost suradnje u području energije je na području LNG-a preko terminala na Krku. Uspije li se otkloniti problem na strani SAD-a o izvozu nafte, to također može pospješiti suradnju SAD-a i EU-a preko Hrvatske. Otvorena je tema frakiranja, odnosno korištenja američke nafte dobivene tom metodom iz škriljevca, što je vezano uz ukidanje zabrane izvoza nafte izvan SAD-a. Frakiranje je ekološki problem na tlu SAD-a, a ne EU-a ni Hrvatske.

4. KORIST ŠKVEROVIMA, GRAĐEVINARIMA...

- Javna nabava jedan je od većih prepreka za europska trgovačka društva, osobito za mala i srednja društva. Kroz trgovinski sporazum pokušava se ograničiti utjecaj brojnih američkih zakona koji ograničavaju pristup američkom tržištu kao što su Jonesov zakon, zakon "Kupujmo američko", zakoni o kabotaži u pomorskom i zračnom prometu te zakon o jaružanju. Ukidanjem primjene tih zakona na tvrtke iz EU-a omogućio bi se veći pristup za brodogradilišta, pomorske i zračne prijevoznike, građevne i inženjerske tvrtke te za sve ostale (osobito male i srednje) tvrtke iz EU-a, što ponovno ide u korist tvrtkama iz Hrvatske koje su upravo te veličine.

5. DOBIVAT ĆEMO VIŠE POSLA JER SMO JEFTINIJI

- Usporedili smo prosječne mjesečne plaće po sektorima u Americi i EU-u i rezultat je takav da su naše plaće niže od prosjeka. U šali bih rekao da smo mi Meksikanci Europske unije. A onaj koji je jeftiniji, taj će dobivati više posla. Samim izvozom dizat će se i cijene rada. Malo je vjerojatno da će proizvodi iz SAD-a zamijeniti proizvode iz Hrvatske, a time i ukinuti radna mjesta u tim sektorima u Hrvatskoj.

6. BOLJA ZAŠTITA JAVNOG INTERESA OD KAPITALA

- Uvjeti poslovanja koje određuje Vlada svojim zakonima i propisima puno više utječu na prijemčivost zemlje za strana ulaganja nego sporazumi. No, kroz TTIP se usvaja novi prijedlog mehanizma razrješavanja sporova između investitora i država, što će za Hrvatsku biti povoljnije zbog uvođenja detaljnijih odredbi o procesu i opravdanim razlozima za pokretanje postupka, uvođenja prava Države da može izmijeniti postojeće ili donijeti nove zakone radi zaštite legitimnih ciljeva od javnog interesa; uvođenja kriterija kvalitete arbitara i detalja postupka izbora arbitara, kao i mogućnosti žalbe na konačnu odluku arbitara - kazao je Ante Babić za Večernji list od 12. svibnja ove godine.**(D.J.)** ■

MARIJANA PETIR (EUROZASTUPNICA)

PIXSELL

KLJUČNO JE KAKO ZAŠTITITI VLASTITE INTERESE

▾ Čemu toliki strah od TTIP-a? Je li on opravdan ili nije?

- Obično je ljude strah nečeg nepoznatoga ili tajnoga jer ne znaju što mogu očekivati kada jednom izađe na svjetlo dana. Upravo je tako i s dokumentom o Partnerstvu za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP), koji je zbog toga što je, kao i cijeli pregovarački proces, bio obavijen velom tajnosti i došao na loš glas. Ne možemo biti sigurni u konačni ishod pregovora, a 13. krug je u tijeku, dok god se ne sazna sadržaj dogovorenog te ne procijene mogući utjecaji na europsko i domaće gospodarstvo. Nisam sigurna koliko je nedavno objavljena studija dovoljno uzela u obzir dosad zaključene okvire jer na osnovi saznanja i istraživanja o području koje ja pratim, a to su poljoprivreda, ruralni razvoj i sigurnost hrane, rekla bih da smo kada je TTIP u pitanju na sliskom terenu i da tim pregovorima treba pristupati s posebnim oprezom.

▾ Sve se doima kao urota SAD-a protiv EU-a. Stoji li takva tvrdnja ili se i u tom slučaju sve medijski napuhava?

- U svijetu se vode pregovori između pojedinih gospodarskih regija, SAD pregovara o Transpacifičkom partnerstvu s dvanaest zemalja Pacifičkog prstena poput Kanade, Australije i Novog Zelanda. Europa pregovara s državama Južne Amerike, ali i Kanadom. I jedni i drugi pregovaraju s Kinom. Svatko nastoji za svoje gospodarstvo osigurati tržište i što bolje uvjete za plasman svojih proizvoda i usluga. Takvo nervozno stanje vlada na globalnom tržištu, a pregovori ponekad podsjećaju ili na rovovske bitke ili na borbe gladijatora. Nažalost, kako to uvijek biva, u borbi titana uvijek stradavaju najslabiji. Upravo u takvoj situaciji članstvo u EU-u je povoljna okolnost za interese Hrvatske. Sam okvir pregovora o ukidanju carina, dvostrukih provjera, nepotrebnih administrativnih barijera u robnoj razmjeni između država članica EU-a i SAD-a, kao i poticanje okvira za veću razmjenu usluga između dugogodišnjih partnera općenito se može smatrati dobrom inicijativom u kontekstu bržeg protoka roba, usluga i financija. Međutim, uz te pozitivne efekte mogućeg sporazuma, europske građane, pa tako i Hrvate, brinu ključna pitanja vezana uz sigurnost i standarde. Temelj pretpostavke povećane gospodarske razmjene želi se ostvariti uklanjanjem regulatornih prepreka trgovini, odnosno smanjivanjem i ujednačavanjem regulacije u čitavom nizu sektora. Upravo to stvara zabrinutost. U Studiji održivosti TTIP-a europski stručnjaci smatraju da bi EU povećao izvoz nekih prehrambenih proizvoda, međutim porastao bi i uvoz. Jeftina i nekvalitetna hrana mogla bi preplaviti europsko tržište, a najviše bi je koristili oni najsiromašniji jer bi bila jeftnija. Visoka kvaliteta i sigurnost hrane kuju danas imamo u EU-u ujednačavanjem standarda mogla bi biti narušena. Zato je upravo to crvena linija koja se ne smije prijeći, tj. EU ne smije odstupiti od svojih zahtjeva. Dodatni problem je GM hrana koja je tipična za SAD, dok potrošači u EU-u takvu hranu ne žele i traže da bude označena, čemu se SAD opire. Stoga nije isključeno da na kraju, ako se sporazum i zaključi, poljoprivreda i sigurnost hrane neće biti sastavni dio sporazuma.

▾ Gdje je tu Hrvatska? Ima li kod nas dostatno objašnjenja, stručnih analiza TTIP ugovora, razumne i objektivne rasprave, odnosno što se još treba o tom pitanju učiniti da cijela situacija s TTIP-om bude posve jasna?

- Ministarstvo vanjskih poslova na svojim je stranicama objavilo Studiju o utjecaju Partnerstva za transatlantsku trgovinu i ulaganja između EU-a i SAD-a (TTIP) na Republiku Hrvatsku. Studija vrlo detaljno opisuje prednosti i nedostatke pojedinih sektora te moguće efekte na gospodarstvo RH. Studija izrijekom prepoznaje da bi "Hrvatska dodatno trebala imati prednosti u proizvodnji proizvoda s vrlo visokom dodanom vrijednošću za pojedine skupine potrošača koji traže proizvode koji nisu GMO, koji imaju posebnu kvalitetu i zemljopisno podrijetlo uz zaštitu oznaka." To je upravo i ono za što se ja zalažem, ali prije toga mora se osigurati mogućnost Hrvatskoj i drugim državama članicama da samostalno odlučuju o uporabi GMO-a na svom području. Ako se ta sloboda naruši zbog uskladivanja standarda, Hrvatska neće biti u mogućnosti iskoristiti tu komparativnu prednost. U tom dijelu vidim i nedostatak ove studije, jer procjena nije učinjena na temelju poznatih i usuglašenih stavova obiju strana već na pretpostavkama koje ne moraju biti točne.**(D.J.)** ■